

J. M. Lotman a tartuská škola

JSB_SLAV55 #10

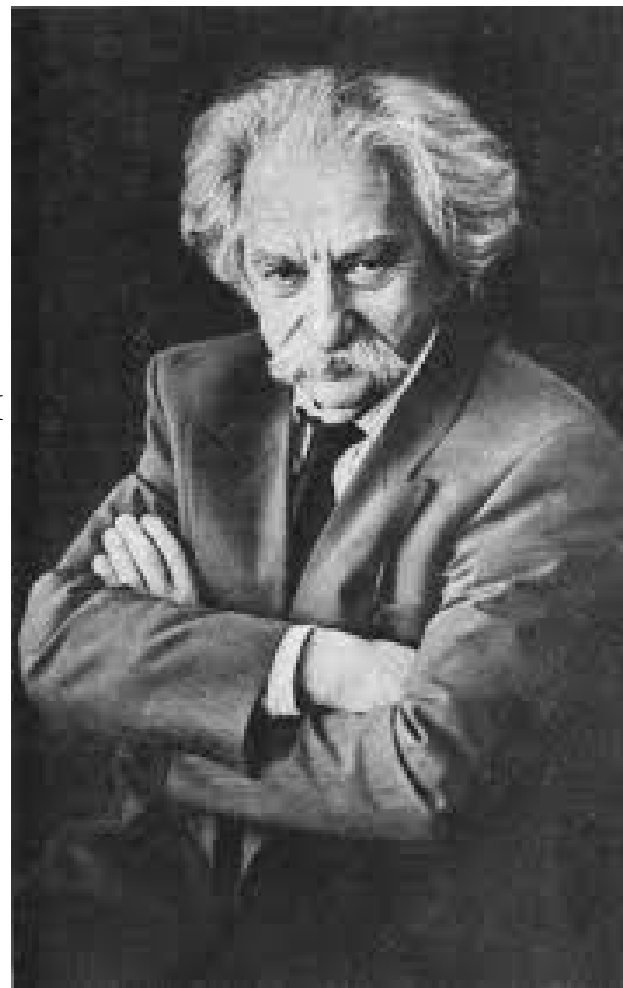
Tartuská škola

- též tartusko-moskevská škola
- strukturálně-sémiotická metodologie
- nejen “literárněvědná” = kultura jako organický komplex
- **sémiosféra** = sémiotické univerzum
- kromě literatury též film, divadlo, výtvarné umění, filozofie, religionistika a východní myšlení

Jurij Michajlovič Lotman (1922–1993)

- žák V. J. Proppa
- zakladatel tartuské sémiotické školy
- vydavatel časopisu Труды по знаковым системам
- *Struktura uměleckého textu* (1970)

Umění a jazyk

- umění = prostředek komunikace = jazyk
- struktura znaků a pravidla kombinací
- struktura jazyka “umění” je složitější = nese více informací
- odmítnutí dualismu FORMA x OBSAH => IDEA (mimo strukturu díla neexistuje)
- Všechny prvky um. díla jsou významotvorné = dílo je složitou významovou strukturou = vše je zároveň *langue* i *parole*
- umění mluví mnoha jazyky, komunikace A vs Č je mnohem složitější než v běžné řeči

Význam

- jazyk umění nelze atomizovat na jednotlivé znaky
- spíš než sám o sobě (označující a označované) existuje znak ve struktuře
- znak spojuje (jako uzel) odlišné systémy (např. znak um. díla a společenské otázky), které jsou vzájemně ekvivalentní (nejsou nad/podřízené)

Text a mimotextová skutečnost

- zapojení textu do mimotextového kontextu = nutnost k porozumění textu
- prvky textu vztahuje k množině výběru (např. poetické prostředky konkrétního textu k množině všech poetických prostředků)
- **minus-prijom** = neužití prvku tam, kde je očekáván

Základní rysy textu:

- vyjádřenost
- ohraničenost
- strukturnost

- text není “věc”, ale “vztahy mezi věcmi”
- text není jen literární
 - hudba
 - balet
 - výtvarné umění

Text a rozkoš

Vnímání textu přináší rozkoš

- intelektuální
- fyzickou (citovou)

Umělecký text je několikanásobným kódem (=> množství interpretací).

Text a komunikace

- v každé komunikaci vzniká šum = zastírá předávanou informaci
- šum v uměleckém textu JE informací
- => umělecký text je vždy “úplný” (ve smyslu plně informativní)

Poroklad (so-protivopostavlenije)

- Lotmanův neologismus (**porovnání+protiklad**)
- vznik “nové sémantiky” odlišné od přirozeného jazyka (sekundární sémantika)
- um. **text spojuje nespojitelné** (paradigmaticky i syntagmaticky)
 - parad. (vertikálně) = různé roviny textu
 - synt. (horizontálně) = ekvivalentní prvky (synstax / lexikum apod.)

Lotman a poezie

- eufonie = způsob předávání informace
- napětí mezi zvukem a významem = vznik nových významů, jež neexistují mimo text (archisémy)

Vnímání poezie

- 1. fáze: poezie je poezií, protože vnímatel to předpokládá (na základě veršové struktury)
- 2. fáze: hledání **izometrie** (např. opakování počtu slabik, přízvuků apod.)

Zájem o mimotextovou “veršovost” (typografie, přednes, knižní edice apod.).

Teorie zápasu

- um. text je v neustálém konfliktu s přirozeným jazykem (jeho sémantikou)
- um. text je v konfliktu k “systému zákazů” (historická podmínka)
 - povaha překážek ovlivňuje originalitu a intenzitu novátorství um. textu

Např. politické prostředí podmiňuje vyšší či nižší míru produkce politických um. textů.

Rámec (ramka)

- um. dílo je OHRANIČENÉ, ale nekonečné
- text vytváří “vesmír” (časoprostor), je strukturou vesmíru díla
- prostorová struktura definuje i neprostorové prvky
- uvnitř struktury probíhají hranice podstruktur (např. království a dračí jeskyně apod.)

NESYŽETOVÉ TEXTY (typicky lyrika) = potvrzují, klasifikují svět

SYŽETOVÉ TEXTY (typicky epika) = odmítnutí nesyžetovosti

Syžetový pohyb

- nastává, když postava opouští své sémantické pole
- pokud není se svým polem v konfliktu = syžet se nerozvíjí

paradox uměleckého textu = se složitější strukturou neroste předvídatelnost, ale míra informace = předvídatelnost se snižuje

Mimotextové umělecké struktury

- A) um. díla naplňující očekávání vnímatele (folklorní umění)
- B) um. díla porušující očekávání vnímatele

Umělecké dílo je **model výkladu světa.**

Vlivy tartuské školy

- Vladimír Macura
- Nitranská škola
- Katedra elektronické kultury a sémiotiky (FHS UK)

